

El món araboislàmic

Antoni Segura i Mas

P08/04118/01077

Universitat Oberta
de Catalunya

www.uoc.edu

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. El món islàmic	7
1.1. Les diferències de conceptes i denominacions.....	8
2. El món àrab. La Lliga Àrab	9
2.1. El món àrab.....	9
2.2. La unitat àrab i la Lliga Àrab.....	10
3. Les regions del món àrab. La població	12
3.1. Les regions del món àrab: el Maxreq, la conca del Nil i el Magrib.....	12
3.2. La població i les ciutats.....	15
3.3. Les minories ètniques i religioses.....	17
4. Els musulmans al món	21
Resum	25
Activitats	27
Exercicis d'autoavaluació	27
Solucionari	28
Glossari	28
Bibliografia	29

Introducció

El món islàmic comprèn tots aquells països o totes aquelles comunitats on predomina la religió islàmica. Actualment els musulmans representen entre la quarta i la cinquena part de la humanitat i viuen sobretot als continents africà i asiàtic. L'emigració i les conversions han fet que també trobem comunitats importants a Europa i als Estats Units. Els països àrabs de la península Aràbiga constitueixen un subconjunt molt important dins del món islàmic i hom els reconeix una ascendència històrica, cultural i religiosa molt superior al pes de la seva població. No endebades l'àrab és la llengua en què fou escrit i encara es recita l'Alcorà. Cal tenir ben present tanmateix la diferència entre àrab i musulmà, i entre islam i Islam.

El món àrab és format pels vint-i-dos països que ocupen un territori limitat pels oceans Índic i Atlàntic, la mar Mediterrània i el desert del Sàhara. A més de l'adscripció a la Lliga, aquests països comparteixen majoritàriament una història, una llengua, una religió comunes i àdhuc unes característiques físiques i climàtiques concretes. Això fa que, malgrat l'origen ètnic divers, existeixi un sentiment d'unitat que, en termes polítics, va desaparèixer amb la fragmentació del Califat abbàsida als segles IX i X.

Tres grans conjunts regionals conformen el món àrab: el Maxreq, el Magrib i la conca del Nil. També inclou Djibuti, Somàlia i les illes Comores. El predomini del desert fa que les densitats de població siguin molt baixes —sobretot en algunes regions—, la qual cosa contrasta amb el ràpid creixement de la població, especialment a les zones urbanes. Les ciutats reben molta població del camp i, en el cas dels països petrolers, de l'estranger. Aquest fort creixement provoca problemes d'infraestructura i d'ocupació a les ciutats.

Pel que fa a les principals minories ètniques del món àrab, hi comptem els berbers, diverses ètnies africanes, els kurds i els immigrants de països asiàtics. Dins la majoria sunnita, les minories religioses no són importants al Magrib, però abunden al Maxreq i la conca del Nil. Es tracta dels xiïtes, dels ibadites i de diferents comunitats cristianes i animistes.

L'islam és la segona religió més important del món, puix que de cada cinc habitants de la terra un és musulmà. El total de musulmans és d'uns 1.200 milions, que viuen sobretot a l'Àsia i a l'Àfrica —als països àrabs hi viu una cinquena part. Els països més importants en milions de musulmans són: Indonèsia, el Pakistan, l'Índia, Bangladesh, l'Iran, Egipte, Turquia, les exrepúbliques soviètiques i Nigèria.

Objectius

En aquest mòdul oferim una introducció al món islàmic i als països àrabs, per tal de posar en relleu la importància geogràfica i numèrica de l'un i dels altres. Amb aquesta finalitat ens hem proposat els objectius següents:

- 1.** Fixar quins són els països que configuren el món islàmic, analitzar llur importància actual i evitar la confusió entre món islàmic i països àrabs, entre musulmà i àrab i entre islam i Islam.
- 2.** Definir què s'entén per món àrab, quins països l'integren i quins són els elements (llengua, cultura, història, relleu, clima, grups humans, etc.) que majoritàriament comparteixen i dedicar una especial atenció a la Lliga Àrab, l'única organització unitària dels països àrabs.
- 3.** Conèixer les diferents regions del món àrab: superfície, població i densitat. Considerar el fort creixement de la població (sobretot de la urbana) per tal de comprendre quins són els efectes presents (manca d'estructures urbanes, emigracions) i futurs (més emigracions, desestabilització) d'aquest creixement. Escatir-ne les causes.
- 4.** Valorar les diferents minories ètniques i religioses del món àrab i avaluar-ne la importància.
- 5.** Estudiar la distribució dels musulmans al món.
- 6.** Aproximar-se a la realitat dels Black Muslims o Nació de l'Islam. Copsar-ne la influència en la societat nord-americana, especialment en les comunitats negres.

1. El món islàmic

Quan parlem de **món islàmic** fem referència al conjunt dels musulmans i per tant aquest concepte comprèn tots aquells països i comunitats que tenen com a religió majoritària l'islam. En conjunt gairebé assoleix la cinquena part de la humanitat —uns 1.200 milions de persones— i s'estén fonamentalment pels continents africà i asiàtic, tot i que els fluxos migratoris han fet que també trobem minories musulmanes importants a Europa i l'Amèrica Llatina. Als Estats Units, la conversió d'una part dels descendents dels antics esclaus negres a l'islam a partir de la dècada de 1930 ha donat lloc també a l'existència d'una minoria musulmana important.

Pel nombre de creients l'islam és la segona religió més important del món i, sobretot, és la que ha conegut un creixement més significatiu en el darrer segle, molt particularment en les darreres dècades.

A partir de les dades que oferim en la taula següent, hom pot constatar l'**evolució de les religions al segle xx** (en % de creients sobre el total de la població mundial) i valorar objectivament l'augment de la religió musulmana.

Lectures recomanades

Disposem de tot un seguit d'obres que constitueixen una bona introducció al món islàmic. Per no fer la relació massa extensa ens limitarem a mencionar les més importants i assequibles.

Balta, P. (1993). *El Islam*. Barcelona: Salvat, 1996.

Delcambre, A.M. (1990). *L'Islam*. París: La Découverte.

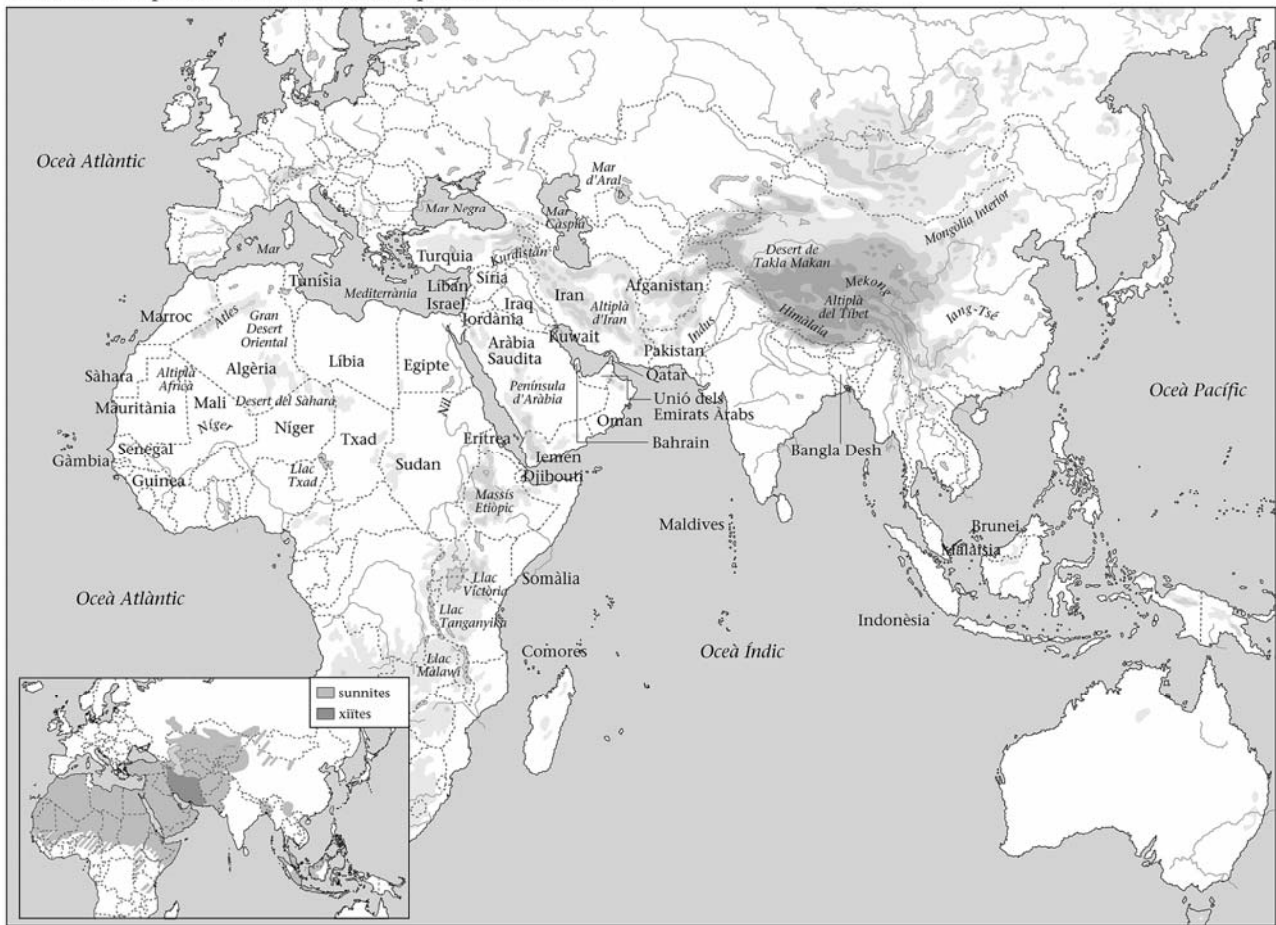
Gellner, E. (1986). *La sociedad musulmana*. Mèxic: Fondo de Cultura Económica.

Lewis, B. (1995). *El mundo del Islam. Gente, cultura, fe*. Barcelona: Destino.

Martín Muñoz, G.; Valle Simón, B; López Plaza, M.À. (1996). *El Islam y el Mundo Árabe. Guía didáctica para profesores y formadores*. Madrid: Agencia Española de Cooperación Internacional.

Pipes, D. (1987). *El Islam*. Madrid: Espasa-Calpe.

El món islàmic: països amb més d'un 50% de població musulmana

Religió	1900	1970	1980	1985 ^(a)	2000 ^(a)
Cristianisme occidental	26,9	30,6	30,0	29,7	29,9
Cristianisme ortodox	7,5	3,1	2,8	2,7	2,4
Islam	12,4	15,3	16,5	17,1	19,2
Sense religió	0,2	15,0	16,4	16,9	17,1
Hinduisme	12,5	12,8	13,3	13,5	13,7
Budisme	7,8	6,4	6,3	6,2	5,7
Tradicionalisme xinès	23,5	5,9	4,5	3,9	2,5
Tribal	6,6	2,4	2,1	1,9	1,6
Ateisme	—	4,6	4,5	4,4	4,2

Font: Barret, D.B. (1982). *World Christian Encyclopedia: A comparative study of churches and religions in the world A.D. 1900-2000*. Oxford: Oxford University Press.

^(a) Estimació.

1.1. Les diferències de conceptes i denominacions

El món islàmic comprèn una gran diversitat de països entre els quals destaquen els països àrabs —vora uns 270 milions d'habitants—, que foren el lloc de naixement de l'islam i la seu del primers imperis islàmics. A més, per als creients, l'àrab és la llengua sagrada, la llengua en què fou revelada la veritable religió i en què es va transcriure i encara es recita el text sagrat, l'Alcorà. Així doncs, els països àrabs —en especial els de la península Aràbiga— segueixen tenint una gran consideració en el conjunt del món islàmic i gaudeixen d'un prestigi polític, cultural i religiós que no es correspon amb la seva població, ja que actualment només representa una cinquena part dels musulmans d'arreu del món.

Per tal com els àrabs constitueixen només una part del món islàmic, els conceptes de *musulmà* i *àrab* no són intercanviables ni equivalents. **Musulmà** fa referència a tot aquell qui creu i practica l'islam (amb minúscula), que és la religió revelada per Al·là al profeta Mahoma, mentre que **àrab** s'empra per a designar els habitants dels països àrabs. A més, hi ha un petit percentatge d'àrabs que no són musulmans, sinó cristians maronites, ortodoxos, etc. Tampoc s'ha de confondre l'**islam** —la religió— amb l'**Islam** (amb majúscula), que es refereix bé al poder polític instaurat en nom de la religió islàmica durant la unitat politicoreligiosa del Califat abbàsida, bé a l'espai musulmà, a la seva civilització, cultura i història. !

Lectura complementària

Resulta també molt útil la consulta de l'atles de:

Lemarchand, Ph. (dir.) (1994). *Atlas géopolitique du Moyen-Orient et du Monde Arabe*. Brussel·les: Complexe.

Àrabs i musulmans

Els conceptes *àrab* i *musulmà* no s'han de confondre. Ni tots els musulmans són àrabs, ni tots els àrabs són musulmans. Només una cinquena part dels creients en l'islam són àrabs.

2. El món àrab. La Lliga Àrab

Com a resultat de fets històrics i religiosos, el món àrab es troba ara fragmentat políticament en diferents països. Malgrat tot perviu la idea de la unitat àrab.

2.1. El món àrab

El món àrab està format per un conjunt de vint-i-dos països —les illes Comores foren el darrer estat a adscriure's a la Lliga Àrab el 1993— que a grans trets formen una mitja lluna situada entre l'oceà Atlàntic a l'oest, la mar Mediterrània al nord, l'oceà Índic a l'est i el desert del Sàhara al sud.

Aquesta disposició els dóna una certa homogeneïtat geogràfica i climàtica dominada pel contrast entre un clima desèrtic a les planures de l'interior i un de més humit a la franja litoral, que resulta temperada per la influència del mar. De vegades, les carenes muntanyoses (al Petit Magrib, a l'Aràbia sud-occidental, al Iemen i a l'Oman) fan de frontera entre el clima mediterrani i el clima desèrtic i ofereixen una zona de transició apta per al conreu i la ramaderia i també per a la comunicació i els intercanvis entre les poblacions sedentàries del litoral i els nòmades del desert. En ocasions, però, el desert aboca directament a la mar (Líbia, Egipte, Magrib meridional i regió oriental de la península Aràbiga). En general, les precipitacions més importants són a l'hivern, que són violentes si bé inferiors als sis-cents mil·límetres anuals (a la regió oceànica més septentrional se supera aquesta quantitat, però al desert amb prou feines s'arriba als cent o cent cinquanta mil·límetres).

El divers origen ètnic de la població dels països àrabs ha estat sovint menys tingut per l'arabització que acompanyà —o seguí— la conversió a l'islam. També en el cas dels berbers del Magrib, que constitueixen l'excepció més notable per tal com conserven la seva parla i la seva cultura en molts llocs, hi trobem una forta arabització dels costums.

La referència a una mateixa llengua —la llengua sagrada en què fou escrit l'Alcorà—, cultura, història i, majoritàriament, a una mateixa religió fornen un sentiment d'unitat que permet parlar del món àrab com un tot. I tanmateix les excepcions són notables: l'àrab presenta varietats dialectals importants tot i que segueix conreant-se l'àrab clàssic, car els infants aprenen a llegir amb l'Alcorà, “el text perfecte” (Nodinot, 1992, pàg. 15); les diferències culturals es fan cada cop més paleses; la història és sovint un instrument; i entre el 7 i el 10% dels àrabs no són musulmans:

Lectures recomanades

Com a introducció al món àrab es poden recomanar algunes lectures de caràcter assagístic que reflexionen sobre l'arabitat i sobre la configuració d'una entitat cultural i històrica denominada *món àrab*. Les lectures referides a la història del món àrab o dels diferents països i regions que el configuren les podeu trobar en els mòduls “L'islam”, “L'Imperi otomà i el colonialisme”, “El món araboislàmic actual I” i “El món araboislàmic actual II”.

Berque, J. (1965). *Les arabes*. París: Simbad.

Martínez Montávez, P. (1995). *Pensando en la Historia de los Árabes*. Madrid: Cantarabia.

Nodinot, J.F. (1992). *Vingt-et-un États pour une nation arabe?* París: Misonneuve et Larose.

Rodinson, M. (1981). *Los árabes*. Madrid: Siglo XXI.

Segura i Mas, A. (1997). *El món àrab actual*. Barcelona: Eumo/Universitat de Girona (Biblioteca Universitaria, Història núm. 5).

“La referència a un passat històric comú, gloriós i, sovint, idealitzat, constitueix el primer punt d'ancoratge de la unitat àrab. L'imaginari col·lectiu ha reconstruït l'alba de l'islam, que transcorre a Medina, la ciutat divina, comandada pels quatre primers successors del Profeta, els quals hi instauraren una societat perfecta, equilibrada i justa. A un origen real —l'ascendència àrab (Medina a l'actual Aràbia Saudita) dels àrabs, però no de tots els que es reclamen àrabs—, se superposa una referència política imaginària (la perfecció de l'Estat de Medina) que, tanmateix, compleix també un paper: reforçar la relació entre religió i política i ressaltar la unitat de la comunitat musulmana de Medina. En efecte, l'**Umma** o comunitat dels creients constitueix el segon punt d'ancoratge de la unitat àrab (els àrabs no musulmans traslladen la referència des de la comunitat dels creients a la comunitat de valors i de cultura). És, però, una comunitat restringida [com s'utilitza en el text no comprèn els musulmans no àrabs] que es vehicula a través del tercer gran pilar de la unitat àrab: la llengua àrab”.

A. Segura, *El món àrab actual* (1997, pàg. 8).

L'Umma...

... comprèn tots els musulmans, però no els àrabs no musulmans: 6.000.000 de cristians a Egipte, 1.000.000 al Líban, 700.000 a Síria, 600.000 al Sudan i 500.000 a l'Iraq. Els àrabs són importants en raó de l'origen de l'islam, de la llengua en què fou escrit l'Alcorà i de la peregrinació als llocs sants, però, com hem dit, només representen una cinquena part dels musulmans.

2.2. La unitat àrab i la Lliga Àrab

L'aspiració a la unitat del món àrab té un origen recent i xoca amb la concreció dels estats-nació sorgits de la descolonització. La fragmentació política de l'Islam conduí a la formació de diferents soldanats i fins i tot de diversos califats. Els otomans reimplantaren la unitat religiosa del Califat, però els àrabs tampoc aconseguiren llavors la unitat política. D'una banda, perquè formaven part de la perifèria d'un imperi musulmà però no àrab i, a més, es trobaven dividits en províncies. De l'altra, perquè alguns països (el Marroc) i regions àrabs (el Magrib meridional) mai no formaren part d'aquest imperi.

A l'Imperi Otomà el succeí la colonització europea, que tendí a crear unes noves divisions territorials segons els interessos de les potències colonials. Els països independents consolidaren aquestes divisions territorials i la noció d'Estat-nació —una de les herències colonials més arrelades— s'imposà entre les elits dirigents dels nous països. En molts casos, això afavoria també les antigues metròpolis, perquè l'antiga divisió territorial colonial seguia sent una referència vàlida i la manca d'unitat dels àrabs —i en alguns casos la complicitat de les classes dirigents— jugava a favor de la implantació de models neocolonials en les excolònies. En definitiva, el concepte d'unitat àrab ha estat sovint un recurs retòric i ideològic, sobretot en boca dels panarabistes més convençuts (Gamal Abdel Nasser, Muammar al-Gaddafi), però mai no ha tingut possibilitats reals d'ésser dut a la pràctica, i tots els intents parcials, com la constitució de la República Àrab Unida (Síria, Egipte i el Iemen) el 1958 o la Unió Araboaficana (el Marroc i Líbia) el 1984, acabaren fracassant.

Actualment existeix un organisme unitari que agrupa tots els països àrabs. Es tracta de la **Lliga Àrab**, que té unes atribucions limitades i indicatives. El 22 de març de 1945 l'Aràbia Saudita, Egipte, Síria, l'Iraq, el Líban, Transjordània i el Iemen del Nord signaven el pacte de la Lliga dels Estats Àrabs, que es proposava:

- 1) reforçar les relacions entre els estats membres;
- 2) coordinar les polítiques per assegurar una cooperació més estreta i salvaguardar la independència i la sobirania;

L'adscripció a la Lliga Àrab...

... és l'únic element realment comú que comparteixen totalment els països que es denominen a si mateixos àrabs. Això no obstant, per interessos polítics hi figuren països d'una arabitat dubtosa: les illes Comores s'allunyen molt de la regió que estem considerant i la seva població és una mescla de bantúid, àrab i malgaix.

3) defensar els interessos dels estats àrabs i fer de mitjancera en els conflictes entre els estats membres.

Els òrgans principals de la Lliga Àrab són el **Consell** i el **Secretariat Permanent**. La seu de l'organització fou fixada a el Caire. Cinc anys més tard hom establia com a òrgans complementaris un consell de defensa comuna format pels ministres d'Interior i d'Afers Estrangers, un consell militar permanent constituït pels caps dels estats majors dels respectius exèrcits i un consell d'assumptes econòmics que reuneix els ministres d'economia.

Convé tenir present l'evolució dels **estats membres de la Lliga Àrab** en el decurs de la seva història per tal de comprendre el paper predominant d'alguns països, especialment dels fundadors.

País	Any d'adhesió	Condicció
Algèria	1962	
Aràbia Saudita	1945	Membre fundador
Autoritat Nacional Palestina ^(a)	1976	
Bahrain	1971	
Comores	1993	
Djibuti	1977	
Egipte	1945	Membre fundador
Iemen ^(b)	1945	Membre fundador
Iraq	1945	Membre fundador
Jordània ^(c)	1945	Membre fundador
Kuwait	1961	
Líban	1945	Membre fundador
Líbia	1953	
Marroc	1958	
Mauritània	1973	
Oman	1971	
Qatar	1971	
Síria	1945	Membre fundador
Somàlia	1974	
Sudan	1956	
Tunísia	1958	
Unió d'Emirats Àrabs	1971	

Font: Segura i Mas, A. (1997). *El món àrab actual* (pàg. 13). Barcelona: Eumo/Universitat de Girona (Biblioteca Universitaria, Història, núm. 5).

^(a) El 1976 s'hi adherí l'Organització per a l'Alliberament de Palestina.

^(b) El Iemen del Nord en fou membre fundador, i el Iemen del Sud s'hi adherí el 1971.

^(c) Transjordània en el moment de l'adhesió.

3. Les regions del món àrab. La població

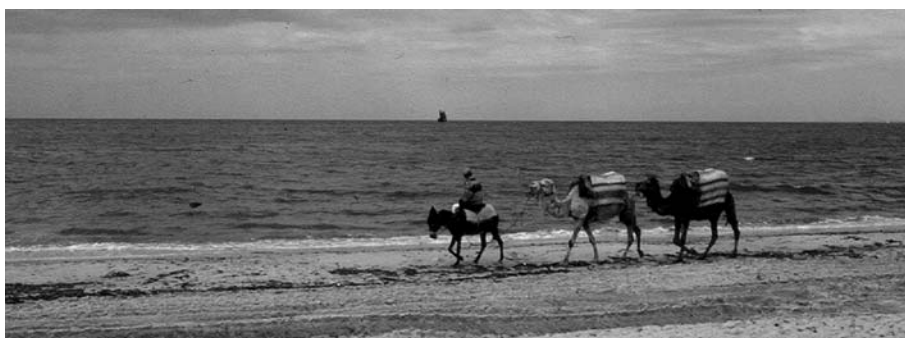
L'Islam es divideix en regions que comparteixen unes condicions climàtiques i històriques comunes que les han fet desenvolupar una entitat pròpia.

3.1. Les regions del món àrab: el Maxreq, la conca del Nil i el Magrib

En el món àrab poden distingir-se diferents regions en relació amb la situació geogràfica, el clima, la població, la història, les cultures i les formes de vida. Hom sol distingir tres grans regions que es corresponen amb la divisió tradicional: la regió on neix el sol, el llevant, és a dir, el **Maxreq**, que és també d'on sorgí l'islam; la regió on es pon el sol, el ponent o occident, el **Magrib**; i, al bell mig, el pont entre ambdós extrems, el riu de la vida, bressol de civilitzacions, la **conca del Nil**. Finalment, la inclusió dins del món àrab de dos països de la **Banya d'Àfrica**, amb pocs elements en comú amb la resta de països àrabs, tret de la religió i de la relació històrica amb la península Aràbiga (amb Aràbia, el Iemen i Oman, particularment), obliga a destacar un quart conjunt, que inclou Djibouti i Somàlia. !

La majoria d'aquestes regions comprenen subdivisions que cal conèixer. En el cas del Maxreq hem de distingir entre el **Pròxim Orient** o **Creixent Fèrtil**, les valls del Jordà i del Tigris i l'Eufrates, on la tradició situa el Paradís —en tot cas, un dels llocs on primer va aparèixer l'agricultura—, i la **península Aràbiga**. En el cas del Magrib hom diferencia el **Petit Magrib** o **Magrib central**, que, com el seu nom indica, inclou els tres països centrals i més poblats (Marroc, Algèria i Tunísia), del **Gran Magrib**, que inclou a més els països extrems i menys poblats, és a dir, Líbia, Mauritània i l'excolònia espanyola del Sàhara Occidental. Per acabar, la conca del Nil i la Banya d'Àfrica no presenten subdivisions a causa de la homogeneïtat de llur territori.

Oferim a continuació dades recents sobre la **superfície, població i densitat** dels països àrabs. Tots tres elements són força útils per a valorar adequadament fenòmens socials com ara l'emigració o l'atur.

Costa de Tunísia.

Lectures recomanades

Per a una primera aproximació als berbers i les cultures magrebines poden consultar-se:

Lacoste, C. i Y. (dir.) (1995). *Mahgreb. Peuples et Civilisations*. París: La Découverte (Les dossiers de l'État du monde).

Pérez Beltrán, C.; Ruiz Almodóvar, C. (ed.) (1995). *El Magreb. Coordinadas socioculturales*. Granada: Universidad de Granada.

Roque, M.A. (ed.) (1994). *Les cultures del Magreb*. Barcelona: Institut Català d'Estudis Mediterranis (Estudis i Simposis).

País	Superfície 10 ⁶ km ²	Població 10 ⁶ hab (1997)	Densitat hab/km ²
Maxreq	3.728,97	90,5	24,27
Aràbia Saudita	2.149,69	19,5	9,07
Bahrain	0,68	0,6	882,35
Cisjordània i Gaza	6,26	2,0	319,49
Iemen	527,97	16,3	30,87
Iraq	434,92	21,2	48,74
Jordània	89,00	5,8	65,17
Kuwait	17,81	1,7	95,45
Líban	10,40	3,1	298,08
Oman	212,46	2,4	11,30
Qatar	11,00	0,6	54,55
Síria	185,18	15,0	81,00
Unió dels Emirats Àrabs	83,60	2,3	27,51
Magrib	6.051,59	74,6	12,32
Algèria	2.381,74	29,5	12,39
Líbia	1.759,54	5,8	3,30
Marroc	450,00	27,5	61,11
Mauritània	1.030,70	2,4	2,33
Tunísia	163,61	9,3	56,84
[Sàhara Occidental] ^(a)	266,00	0,1	0,38
Conca del Nil	3.507,26	92,4	26,35
Egipte	1.001,45	64,5	64,41
Sudan	2.505,81	27,9	11,13
Banya d'Àfrica	660,86	10,8	17,97
Djibuti	23,20	0,6	25,86
Somàlia	637,66	10,2	16,00
Illes Comores	2,17	0,6	276,50
Món àrab	13.950,85	268,9	19,27

Font: *El Estado del Mundo. 1998 (1997)*. Madrid: Akal.

^(a) Població segons el cens de 1974. *Gobierno General del Sàhara (1975). Censo-74*. El Aaiún (Sàhara Occidental): Editorial Gráficas Saharianas. La població del cens era exactament de 73.497 persones.

El **Magrib**, que inclou el desert del Sàhara, és la regió més extensa del món àrab, amb una superfície de més de sis mil quilòmetres quadrats (el 43,4% del total). Això no obstant, la presència del desert fa que sigui al mateix temps la regió menys densament poblada. El desert condiciona totalment la distribució de la població, que es concentra en la franja litoral i en les planí-

cies prelitorals on el clima és més temperat. En el cas del Petit Magrib podem trobar densitats realment elevades en tot el litoral i el prelitoral. En aquesta subregió, s'hi concentren els tres països amb més població del Magrib i fins i tot del món àrab, cas d'Algèria i del Marroc. En canvi, a Líbia i Mauritània, Sàhara Occidental, on el desert pràcticament s'endinsa en el mar, hom palesa el contrast entre les grans extensions i l'escàs nombre d'habitants: les densitats de població es troben entre les més baixes del món àrab.

Desert de Mauritània.

El **Maxreq** representa la quarta part (el 26,7%) de la superfície total del món àrab i es caracteritza per les fortes desigualtats en la distribució de la població entre les dues subregions que comprèn, el Creixent Fèrtil i la península Aràbiga. En el primer cas, l'acció moderadora de la mar i de les valls del Jordà, del Tigris i de l'Eufrates ha afavorit des de l'alba de la història la pràctica de l'agricultura i la sedentarització. Les trames urbanes han propiciat densitats de població elevades a l'Iraq, Jordània, Síria i sobretot al Líban i a Palestina (Cisjordània i Gaza). Tot plegat contrasta amb les baixes densitats de població que observem en aquells països on domina el desert (l'Aràbia Saudita, l'Oman, Unió dels Emirats Àrabs). Només el Iemen amb la rica vall de l'Hadramawt —on es conreen cereals, farratges, verdures, dàtils i fruits diversos— i l'acció temperadora de la mar i de les muntanyes, ha escapat històricament al rigor del clima i ha pogut sostenir densitats de població més elevades. Molt més recent és aquest fenomen en els petits països petrolers (Bahrain, Kuwait, Qatar), que concentren en un territori limitat un nombrós contingent humà —bàsicament immigrant— ocupat en el sector dels serveis i dels hidrocarburs.

La **conca del Nil** representa una altra quarta part (el 25,1%) de la superfície total del món àrab. Al llarg de la història, el riu ha estat font de vida i de civilització i encara avui suporta les densitats mitjanes de població més elevades del món àrab. Així i tot cal destacar la gran diferència existent entre Egipte, el país amb més població del món àrab i el més densament poblat dels que superen els cent mil quilòmetres quadrats d'extensió (Egipte en fa un milió), i el Sudan, el país més extens del món àrab i el tercer amb més població però, al mateix temps, un dels que presenta una de les densitats més baixes. Com ha estat sempre, la població es distribueix al llarg del riu i deixa buides les enormes superfícies desèrtiques que l'envolten.

Finalment, els dos països de la **Banya d'Àfrica** i les petites però densament poblades **illes Comores** representen en conjunt prop del 5% de la superfície total del món àrab. Més del 96% d'aquesta superfície correspon a Somàlia, país d'una densitat de població molt baixa.

3.2. La població i les ciutats

Segons dades de 1997 el conjunt dels països àrabs tenen una població total de gairebé 270 milions d'habitants. Per regions, la conca del Nil i el Maxreq concentren més de la meitat d'aquesta xifra (el 34,4% i el 33,7%, respectivament) i el Magrib una mica més de la quarta part (27,7%). Els països de la Banya d'Àfrica i les illes Comores representen només el 4,2% del total. Per països observem el gran pes d'Egipte, amb prop de 65 milions d'habitants. A molta distància però amb uns volums de població importants segueixen Algèria (29,5 milions), el Sudan (27,9), el Marroc (27,5), l'Iraq (21,2), l'Aràbia Saudita (19,5), el Iemen (16,3) i Síria (15).

Com hem vist, o bé es tracta de països molt extensos amb densitats de població no gaire elevades (l'Aràbia Saudita, Algèria, el Sudan) o bé de països que gairebé assoleixen el mig milió de quilòmetres quadrats (el Marroc, l'Iraq i el Iemen, amb els extrems d'Egipte, amb un milió de quilòmetres quadrats, i Síria, amb prop de dos-cent mil quilòmetres quadrats) i presenten unes densitats de població força elevades en el context del món àrab. La contraposició es troba en països relativament grans (Oman, Unió dels Emirats Àrabs) o molt grans (Líbia, Mauritània, Somàlia) en què l'escassa població es correspon amb baixes densitats. Per acabar, destaca una munió de petits estats i microestats que sovint no arriben al milió d'habitants (Bahrain, Qatar, Djibuti, illes Comores) o amb prou feines superen els dos o tres milions (Cisjordània i Gaza, Kuwait, Líban), però que presenten elevades densitats de població. Una situació semblant, però amb més extensió i població, la trobem a Jordània i a Tunísia.

Com hem vist, la **població urbana** és un factor molt rellevant dins la societat àrab. En la taula següent us en podeu adonar i alhora constatar els casos de països amb capitals (o ciutats) macrocèfales.

Mercat al port de Juntas Tozeur, Tunísia.

País	Capital o ciutat més gran	Població capital ^(a) 10 ⁶ hab (1995)	Percentatge de població urbana (1996)
Maxreq			
Aràbia Saudita	Al-Riyad	2,58	79,3
Bahrain	Al-Manama	—	90,8
Cisjordània i Gaza ^(b)	Gaza	—	94,5
Iemen	San'a	—	58,9
Iraq	Bagdad	4,48	79,5
Jordània	Amman	1,19	72,6
Kuwait	Kuwait City	1,09	97,2
Líban	Beirut	—	87,9
Oman	Masqat	—	13,6
Qatar	Al-Dawha	—	92,8
Síria	Damasc	2,05	53,8
Unió dels Emirats Àrabs	Abu Dhabi	—	83,8
Magrib			
Algèria	Alger	3,70	60,0
Líbia	Trípoli	3,27	86,8
Marroc ^(c)	Casablanca	3,27	49,4
Mauritània	Nouakchott	—	55,1
Tunísia	Tunis	2,04	57,6
Conca del Nil			
Egipte	El Caire	9,67	63,6
Sudan	Khartum	2,45	51,0
Banya d'Àfrica			
Djibuti	Djibuti	—	83,2
Somàlia	Muqdiisho	—	23,9
Illes Comores	Moroni	—	28,3

^(a) De la capital o de la ciutat més gran. Només es consideren les ciutats que superen el milió d'habitants.

^(b) La capital de fet és Gaza, tot i que l'Autoritat Nacional Palestina (ANP) també manté seus delegades o representacions oficials a Ramal·la, Jericó i Jerusalem Est. El percentatge de població urbana es refereix a la franja de Gaza. La manca de continuïtat física, el poc territori de la Cisjordània sota el control de l'ANP i la dispersió de la població palestina fan que, en aquest cas, el percentatge de població urbana no tingui cap sentit.

^(c) La capital és Rabat, però la ciutat més gran és Casablanca.

Font: *El Estado del Mundo*. 1998 (1997). Madrid: Akal; *Programa de las Naciones Unidas para el Desarrollo* (1997). *Informe sobre desarrollo humano*. Madrid: Ediciones Mundi-Prensa.

El ràpid creixement de la població urbana respon a fenòmens diversos i contradictoris. En alguns casos, es tracta de microestats —veritables ciutats-estat com Bahrain, Kuwait o Qatar— importants productors de petroli amb abundant mà d'obra immigrada. Un model semblant és el dels estats petrolers més extensos, on la població no es concentra només en una ciutat sinó que es reparteix entre unes poques més (l'Aràbia Saudita i Líbia). En altres casos, es tracta de països amb una gran tradició urbana de vegades heretada de l'antiguitat, amb recursos petrolers (l'Iraq) o sense (Jordània, el Líban, Tunísia). A les variables estructurals o històriques cal afegir encara els creixements incontrolats provocats per la sequera del Sahel, que ha accelerat la sedenta-

rització (Mauritània); per la crisi econòmica (el Marroc, Egipte); o per un seguit de crisis econòmiques, polítiques i socials (Algèria). En tots aquests casos la població rural emigra —o ha emigrat— precipitadament a les ciutats, a la recerca d'una feina que sovint tampoc trobarà, fet que origina l'emigració a l'estranger (als països de la Unió Europea especialment).

Un dels trets sociodemogràfics més rellevants del món àrab en els darrers anys és el ràpid creixement de la població urbana —que augmenta molt més ràpidament que la població total— i, en conseqüència, de les ciutats. Com es pot veure en el quadre són freqüents els països en què la població urbana representa —o és a punt de fer-ho— les tres quartes parts de la població total. En casos extrems (Bahrain, Cisjordània i Gaza, Kuwait, el Líban, Qatar i Líbia) arriba al 90 o pràcticament al 100%. Fins i tot en els països on s'atenyen els percentatges més baixos, aquests se situen al voltant del 50 o del 60% (el Iemen, Síria, Algèria, el Marroc, Mauritània, Tunísia i el Sudan). Només uns pocs països presenten uns percentatges realment baixos: Oman, el 13,6%; Somàlia, el 23,9% i les illes Comores, el 28,3%.

La immigració...

... ha provocat un fort creixement de les ciutats i de la població urbana en el món àrab. Les males condicions de vida, els problemes d'infraestructura i l'atur alimenten les revoltes urbanes. Ciutats pensades per un o dos milions d'habitants suporten una població dos o tres vegades superior, que viu en suburbis de barraques o, com a el Caire, en les tombes dels cementiris.

Darrera el fort creixement de les ciutats del món àrab trobem un increment de la població igualment molt fort i que, en la majoria de casos, no sembla donar signes d'esgotament. En el darrer quinquenni del segle xx els increments de població han estat superiors al 2% anual (Algèria, Mauritània, el Sudan, la Unió dels Emirats Àrabs, l'Iraq, Síria), al 3% (Líbia, l'Aràbia Saudita, Jordània, Kuwait, el Iemen, Somàlia) o fins i tot al 4% (Oman). Això es tradueix en una població extremadament jove que, davant la manca de llocs de treball, ha d'optar per l'emigració o per l'atur, la qual cosa condiciona l'estabilitat política i social futura d'aquests països. El creixement es relaciona de manera complexa amb variables sociodemogràfiques, polítiques, econòmiques, històriques i culturals. En aquest sentit —i sense caure en un reduccionisme absurd— cal destacar les elevades taxes de fecunditat que es donen encara en molts països àrabs i que hom no pot deixar de relacionar amb el baixos nivells d'escolarització i d'incorporació de la dona al treball, amb el codis de família vigents i, en general, amb la situació de discriminació que pateix la dona en alguns d'aquests països. !

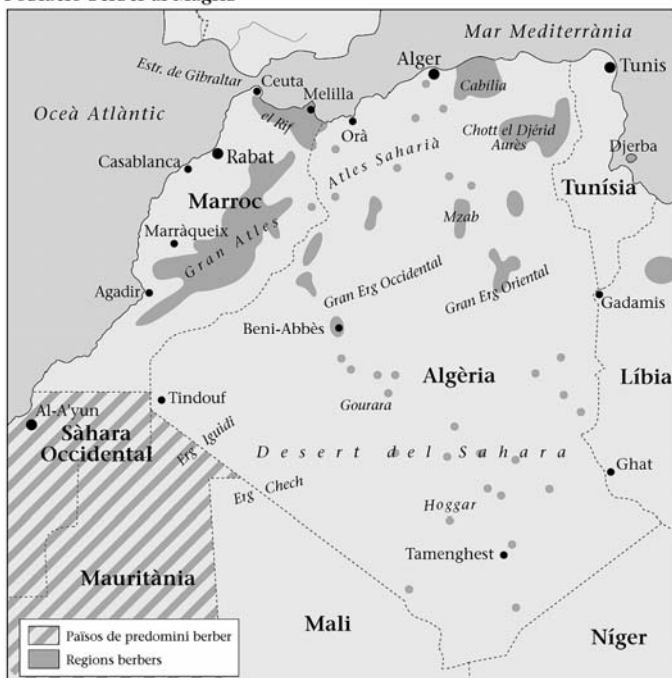
3.3. Les minories ètniques i religioses

El món àrab no és ètnicament homogeni en la seva totalitat i al costat de la població àrab hi conviuen altres minories ètniques, de la mateixa manera que al costat dels àrabs musulmans hi trobem àrabs que practiquen altres religions.

Les principals **minories ètniques** les trobem al Magrib i als països africans del sud del Sàhara i del Sahel. Al Magrib, els **berbers**, la població originària de la regió, representen encara un percentatge significatiu de la població al Marroc, Algèria, Mauritània i Sàhara Occidental. En rigor, la majoria de la població magribina és d'origen berber i sovint els que es consideren d'ascendència àrab no són sinó berbers arabitzats fa segles. En canvi, al Magrib no trobem minories religioses, perquè els berbers van ser islamitzats a partir del segle VII i són sunnites. En països com Mauritània, el Sudan, Djibuti i Somàlia trobem **ètnies africanes** i, com succeeix en els tres darrers països, els àrabs poden arribar a ésser minoritaris o, fins i tot, no estar representats de forma significativa. Al Maxreq, les minories ètniques més importants són els **kurds** (a Síria i, sobretot, a l'Iraq) i els **asiàtics** de diversos orígens (iranians, turcs, indis i de moltes altres procedències —de Filipines, Sri Lanka, etc.— que no sempre s'especifiquen), els quals treballen en el sector d'hidrocarburs i en el sector de serveis (inclòs el servei domèstic femení) dels països exportadors de petroli. Al costat d'altres minories tradicionals (circassians a Jordània, armenis al Líban) trobem alguns europeus també relacionats amb la indústria del petroli (l'Àràbia Saudita i Kuwait, i Líbia al Magrib).

Hem diferenciat en aquesta taula **minories ètniques i minories religioses al món àrab**, destacant, per una banda, en les columnes dels extrems, el percentatge de població àrab i musulmana (sunnita i xiïta fonamentalment) i, per l'altra, situant en les columnes centrals les xifres corresponents a la resta d'ètnies i religions.

Població berber al Magrib

Font: Youssi, A. (1997). "Langue et expression littéraire écrite". *Maghreb. Peuples et Civilisations*. (pàg. 151). París: La Découverte (Les dossiers de l'État du monde).

Els berbers...

..., mot que deriva de *barbarus*, 'que viu al marge del món romà', s'autodenomina **imazighen** ('homes lliures'). Tenen una llengua (el **tamazigh**) i una cultura pròpies. Són prop de la quarta part de la població del Magrib i viuen a l'Aurès, la Cabília, l'Hoggar i els oasis del Mزاب i Gourara a Algèria; al Rif, a l'Atles i al Sus marroquins; a l'illa de Djerba a Tunísia; a Mauritània i al Sàhara Occidental.

País	Àrabs	Minories ètniques (en %)	Minories religioses (en %)	Musulmans (en %)
Maxreq(*)				
Aràbia Saudita	Àrabs: 97	Asiàtics: 2 Europeus: 1		Sunnites: 97 Xiïtes: 3
Bahrain	Àrabs: 60	Asiàtics: 30 Iranians: 10		Xiïtes: 60 Sunnites: 40
Iemen	Àrabs: 93	Indis: 4 Somalis: 3	Cristians: 1 Altres: 1	Sunnites: 58 Zaidites: 40
Iraq	Àrabs: 69	Kurds: 25 Turcs i altres: 6	Cristians: 5 Altres: 4	Xiïtes: 57 Sunnites: 34
Jordània	Àrabs: 99	Circassians: 1	Cristians: 6	Sunnites: 94
Kuwait	Àrabs: 88	Asiàtics: 10 Europeus: 2	Cristians: 2 Altres: 6	Sunnites: 78 Xiïtes: 14
Líban	Àrabs: 94	Armenis: 4 Europeus: 1 Kurds: 1	Maronites: 25 Ortodoxos: 7 Catòlics: 4 Altres: 6	Xiïtes: 31 Sunnites: 21 Drusos: 6
Oman	Àrabs: 90	Asiàtics: 10		Ibadites: 60 Sunnites: 40
Qatar	Àrabs: 70	Asiàtics: 30		Sunnites: 90 Xiïtes: 10
Síria	Àrabs: 89	Kurds: 8 Altres: 3	Cristians: 10	Sunnites: 75 Alautes: 11 Drusos: 3 Ismailites: 1
Unió dels Emirats Àrabs	Àrabs: 80	Asiàtics: 20		Sunnites: 87 Xiïtes: 13
Magrib				
Algèria	Àrabs: 79	Berbers: 21		Sunnites: 98 Ibadites i d'altres: 2
Líbia	Àrabs: 92	Berbers: 6 Europeus: 2	Cristians: 4	Sunnites: 96
Marroc	Àrabs: 66	Berbers: 33 Altres: 1	Altres ^(a) : 2	Sunnites: 98
Mauritània	Àrabs ^(b) : 29	Haratine ^(c) : 35 Berbers: 33 Toucoleurs: 8 Pels: 4 Soninkes: 3 Wòlofs: 1 Altres ^(d) : 1	Altres: 1	Sunnites: 99
Tunísia	Àrabs: 97	Berbers: 3	Altres ^(e) : 1	Sunnites: 99
Conca del Nil				
Egipte	Àrabs: 99	Nubians: 1	Coptes: 7 Altres: 2	Sunnites: 91

País	Àrabs	Minories ètniques (en %)	Minories religioses (en %)	Musulmans (en %)
Sudan	Àrabs: 39	Furs: 13 Dinkes: 12 Beges: 6 Noubes: 6 Nuers: 5 Nubians: 4 Azandes: 2 Altres ⁽⁶⁾ : 13	Animistes: 20 Cristians: 10	Sunnites: 70
Banya d'Àfrica				
Djibuti	Àrabs: 7	Isses: 50 Àfars: 37 Europeus: 6	Cristians: 6 Altres: 34	Sunnites: 60
Somàlia		Somalis: 98 Asiàtics: 1 Bantus: 1	Animistes: 1	Sunnites: 99
Illes Comores			Altres: 1	Sunnites: 99

Font: Segura i Mas, A. (1997). *El món àrab actual*. Barcelona: Eumo/Universitat de Girona (Biblioteca Universitaria, Història, núm. 5).

⁽⁴⁾ Jueus i cristians. El 1987 la comunitat jueva del Marroc gairebé arribava als 18.000 individus.

⁽⁵⁾ A Mauritània el grup araboberber està format pels denominats "moros", que pretenen una ascendència àrab pura quan en realitat la pràctica totalitat de la població "mora" té ascendents berbers. D'altra banda, el nom de la majoria de les tribus mores és d'origen berber, com ho indica el prefix *Id* ('fills de'), equivalent a l'*Ait* de les tribus berbers de l'Àtlas i a l'*Ouled* dels àrabs. Els moros es denominen ells mateixos *beidanis*, és a dir, 'els blancs'. Efectivament, molts d'ells són de pell blanca, nas aquilí, barba fina i ulls i cabells clars (sobretot els *sanhaja*, que són els d'ascendència berber més contrastada; dels *lamtuna*, fracció de la Confederació dels *sanhaja*, sorgí al segle XI l'Imperi almoràvit), però també abunden els de pell fosca i faccions negroides, fruit del mestissatge que tradicionalment s'ha practicat a la regió.

⁽⁶⁾ Es denominen *haratine* els descendents d'esclaus i esclaves negres que viuen en les comunitats mores i que han estat assimilats culturalment.

⁽⁷⁾ Altres ètnies negroafricanes.

⁽⁸⁾ Jueus i cristians. El 1987 la comunitat jueva de Tunísia arribava als 3.500 individus.

⁽⁹⁾ Altres poblacions nilòtiques.

⁽¹⁰⁾ Nota: no disposem de dades quant a minories ètniques i religioses a l'Iran.

Les **minories religioses** són molt abundants a la conca del Nil i al Maxreq, que fou el bressol de les tres religions monoteistes. Entre els musulmans els **sunnites** són lògicament la branca més representada en gairebé tots els països, però trobem comunitats **xiïtes** importants a l'Aràbia Saudita, a Kuwait, a Qatar, a la Unió d'Emirats Àrabs i al Iemen (zaidites), a Síria (alauites) i al Líban (drusos). Els xiïtes constitueixen la minoria confessional majoritària a Bahrain, l'Iraq i el Líban. Els **ibadites**, l'única representació viva dels *kharigites*, són majoritaris a l'Oman. També trobem grups **cristians** relativament importants a Egipte (coptes), al Líban (maronites, ortodoxos i catòlics), a l'Iraq, a Síria, a Jordània, a Kuwait, al Sudan, a Líbia i a Djibuti. Finalment, els **animistes** són una important minoria al sud del Sudan i també són presents a Somàlia. Al Magrib, tots els musulmans són sunnites, tret de les petites comunitats ibadites de l'illa de Djerba (Tunísia) i la regió de l'oasi del Mزاب (Algèria), i no existeixen altres minories religioses importants si exceptuem la petita comunitat jueva del Marroc.

4. El musulmans al món

Els musulmans àrabs són gairebé 250 milions —el 92% dels àrabs— però aquesta xifra només representa el 20% dels musulmans d'arreu del món, que arriben gairebé als 1.200 milions de persones, la qual cosa fa de l'islam la segona religió en nombre de creients. És musulmà un de cada cinc habitants de la terra. Sense considerar els països àrabs, la distribució per continents és força desigual i és a l'Àsia i a l'Àfrica subsahariana on trobem més musulmans. !

Al **continent asiàtic** hi viuen les dues terceres parts dels musulmans del món (prop de les tres quartes parts si afegim els països àrabs), uns 786 milions de persones. Les comunitats més nombroses són les d'Indonèsia (177 milions), el Pakistan (144), l'Índia (120), Bangladesh (106), l'Iran (69), Turquia (57), les exrepúbliques soviètiques (52), l'Afganistan (22), la Xina (17) i Malàisia (11). A l'Afganistan, l'Iran, les illes Maldives i al Pakistan, els musulmans són predominants i representen pràcticament el 100% de la població. Són també majoritaris —en diferent mesura— a Turquia, Bangladesh i Indonèsia (vora el 87%), Brunei (75%) i a Malàisia (52%).

Si incloem els països àrabs, al **continent africà** hi viuen una quarta part dels musulmans del món. Sense els països àrabs, a l'Àfrica subsahariana hi viuen al voltant de 142 milions de musulmans, és a dir, prop del 12% del total dels musulmans. Les comunitats més grans es troben a Nigèria (51 milions), Etiòpia (21), Tanzània (10), Mali (9), Níger (8) i Senegal (7). En termes relatius, són predominants a Gàmbia, Níger i Senegal, on representen prop del 85% de la població; a Guinea i Mali, on són el 70-75% i a Nigèria i el Txad, on arriben al 43 o al 45%.

El total de musulmans al **continent europeu** —compresa l'emigració dels darrers anys— se situa prop dels 15 milions de persones, que viuen principalment a l'Europa oriental (en alguns dels antics països de l'Imperi Otomà: Albània, Bòsnia-Hercegovina, Bulgària, etc.) i a França i Alemanya. En total representen entorn del 2% de la població i poc més de l'1% dels musulmans d'arreu del món.

Pel que fa al **continent americà**, als Estats Units són 4 milions (menys del 2% de la població total) i al Canadà, 150.000 persones. A l'Àmerica Llatina amb prou feines trobem 3 milions de musulmans i les comunitats més importants són al Carib, a l'Argentina i al Brasil. !

A la taula que trobareu a continuació es recull la distribució dels **musulmans al món**, concretament a l'Àfrica i a l'Àsia, excepció feta dels països àrabs. S'indiquen també els percentatges de les minories religioses de cadascun d'aquests països.

Àfrica	Població (1997) 10⁶ hab	Minories religioses (en %)	Musulmans (en %)
Benín	5,7	Animistes: 65 Cristians: 20	Sunnites: 15
Burkina Faso	11,1	Animistes: 48 Cristians: 10	Sunnites: 42
Camerun	13,9	Animistes: 45 Cristians: 35	Sunnites: 20
Costa d'Ivori	14,3	Animistes: 65 Cristians: 12	Sunnites: 23
Etiòpia	60,1	Cristians: 40 Animistes: 20 Altres: 5	Sunnites: 35
Gabon	1,1	Cristians: 50 Animistes: 49,5	Sunnites: 0,5
Gàmbia	1,1	Altres: 15	Sunnites: 85
Ghana	18,3	Animistes: 38 Cristians: 43 Altres: 4	Sunnites: 15
Guinea	7,6	Animistes: 15 Cristians: 15	Sunnites: 70
Guinea-Bissau	1,1	Animistes: 55 Cristians: 5 Altres: 10	Sunnites: 30
Kenya	28,4	Animistes: 50 Cristians: 30 Altres: 14	Sunnites: 6
Libèria	2,5	Animistes: 65 Cristians: 10	Sunnites: 25
Madagascar	15,8	Animistes: 55 Cristians: 40	Sunnites: 5
Malawi	10,1	Animistes: 37 Cristians: 28 Altres: 21	Sunnites: 14
Mali	11,5	Animistes: 24 Cristians: 1	Sunnites: 75
Moçambic	18,3	Animistes: 63 Cristians: 22	Sunnites: 15
Níger	9,8	Animistes i Cristians: 15	Sunnites: 85
Nigèria	118,4	Cristians: 34 Animistes: 19 Altres: 4	Sunnites: 43
República Centrafricana	3,4	Animistes: 60 Cristians: 35 Altres: 1	Sunnites: 4
República Democràtica del Congo (antigament Zaire)	48,0	Cristians: 95 Animistes: 3	Sunnites: 2
Rwanda	5,9	Cristians: 62 Animistes: 30	Sunnites: 8
Senegal	8,8	Animistes: 7 Cristians: 6 Altres: 3	Sunnites: 84

Àfrica	Població (1997) 10 ⁶ hab	Minories religioses (en %)	Musulmans (en %)
Tanzània	31,5	Cristians: 40 Animistes: 27	Sunnites i xiïtes: 33
Togo	4,3	Animistes: 46 Cristians: 37	Sunnites: 17
Txad	6,7	Animistes: 27 Cristians: 33	Sunnites: 45
Uganda	20,8	Animistes: 13 Cristians: 77	Sunnites: 10

Àsia	Població (1997) 10 ⁶ hab	Minories religioses (en %)	Musulmans (en %)
Afganistan	22,1	Altres: 1	Sunnites: 60 Xiïtes: 39
Bangladesh	122,0	Altres: 13	Sunnites: 87
Brunei	0,3	Altres: 25	Sunnites: 75
Exrepúbliques soviètiques	288,0	Cristians: 36 Altres: 46	Sunnites: 18
Filipines	70,7	Cristians: 95	Sunnites: 5
Índia	960,2	Hinduïstes: 83 Altres: 4,5	Sunnites i xiïtes: 12,5
Indonèsia	203,5	Cristians: 8,8 Hinduïstes: 2 Altres: 2,2	Sunnites: 87
Iran	71,5	Altres: 3	Xiïtes: 93 Sunnites: 4
Israel	5,8	Jueus: 80 Cristians: 3	Sunnites: 14 Drusos: 2
Malàisia	21,0	Altres ^(a) : 48	Sunnites: 52
Maldives	0,3		Sunnites: 100
Myanmar	46,8	Budistes: 85 Cristians: 10 Altres: 1	Sunnites: 4
Pakistan	143,8		Sunnites: 75 Xiïtes: 25
Singapur	3,4	Taoïstes: 29 Budistes: 27 Cristians: 10 Altres: 17	Sunnites: 17
Sri Lanka	18,3	Budistes: 70 Hinduïstes: 15 Cristians: 7	Sunnites: 9
Tailàndia	59,2	Budistes: 94 Altres: 2	Sunnites: 4
Turquia	62,8	Altres: 10	Sunnites: 70 Xiïtes: 20
Xina	1.243,7	Altres: 98,6	Sunnites: 1,4

Àsia	Població (1997) 10 ⁶ hab	Minories religioses (en %)	Musulmans (en %)
Xipre	0,8	Ortodoxos: 77 Catòlics: 4	Sunnites: 16

Font: Balta, P. (1993). *El Islam*. Barcelona: Salvat, 1996; *El estado del Mundo*. 1998 (1997). Madrid: Akal.

^(a) Budistes, hinduistes i taoistes.

Als Estats Units la pobresa i la discriminació que pateixen els guetos negres de les grans ciutats —sobretot als centres industrials del nord del país— han afavorit la conversió de la població negra a l'islam. La prèdica en els barris més pobres i en les presons i la utilització de figures carismàtiques (Malcom X, Muhammad Ali) i de formes culturals d'expressió de masses com el *rap* (*Public Enemy*, *Ice-T*, *Ice Cube*, *Sister Souljah*) han permès als **Black Muslims** (Musulmans Negres) una gran expansió a la segona meitat del segle. El moviment fou fundat a Detroit al començament de la dècada dels anys trenta per un personatge misteriós denominat Wallace Fard, que va tenir en Elijah Muhammad (mort el 1975) el seu profeta i primer propagandista. Des de 1977 Louis Farrakhan lidera aquest moviment religiós nacionalista que, com van demostrar els aldarulls de Los Angeles de 1992, controla la població dels guetos negres del país i és respectat per aquesta.

Louis Farrakhan

Líder de la **Nació de l'islam** (Estats Units), rebutja el "sistema" dels blancs, promet regenerar el poble "afroamericà" (organitza la joventut dels guetos per realitzar tasques socials), proposa un vot comunitari i es declara antisionista. És la versió populista i xenòfoba del moviment religiós de què Malcom X fou predicador (1952-1963) i que, des de 1983, ha donat suport a la candidatura a la presidència de Jesse Jackson.

El Messies de Detroit

"Els començaments de la Nació de l'islam se situen en la "Vall del Paradís", nom que rebia el gueto negre de Detroit, durant el període més terrible de la Gran Depressió... En aquest lloc de misèria, ... fa la seva aparició un personatge misteriós que va venent sederies i diu als negres, arribats dels Estats del Sud en els decennis precedents per a servir de mà d'obra barata en les grans indústries, que els teixits que els hi ven són les seves robes originals, les mateixes que la seva "raça" duia a l'Àfrica abans que el tràfic d'esclaus els portés fins a les costes d'Amèrica... Els ensenya com guarir les malalties, físiques i morals, que els aclaparen en aquestes ciutats del nord dels Estats Units [castigades] per la misèria de la Gran Depressió... Els diu que ve d'Orient i que el seu cognom és Fard (o Farrad, o àdhuc Ford) i que el seu nom és Wallace o, en àrab, "Wali"... Entre el 4 de juliol de 1930, data de la seva aparició, i el 30 de juny de 1934, data de la seva ocultació, Fard assumeix una funció de profeta i estructura en una comunitat emocional uns 8.000 negres de Detroit.

El nou culte té com a primera funció restituir als negres la seva veritable identitat, de la qual han estat espoliats pels blancs, els "caucàsics esclavistes". Això passa, en primer lloc, pel canvi de nom: els deixebles ja no seran *negroes*, 'negres', 'denominats negres' (*so called negroes*) pels seus senyors, sinó que es confirmen com a descendents dels homes originals, els *blacks* ('negres', 'de color negre'), que pertanyen a la tribu de Shabazz: la veritable religió seva és l'islam i la veritable llengua seva és l'àrab. Als Estats Units, representen la "Nació de l'islam", "perduda i retrobada en la barbàrie d'Amèrica" (*the Lost Found Nation of Islam in the Wilderness of North America*). Ha estat retrobada per Fard, Messies, encarnació d'Al·là, que proporciona als membres d'aquesta nació la seva identitat oculta. Comença per desposseir-los del seu "nom d'esclau" i restaurar "el seu nom veritable" (musulmà): John es converteix en Karim, Richard en Muhammad, etc..".

G. Kepel, *Al oeste de Alá*. (1995, pàg. 31-33) [traducció no literal].

Resum

El món islàmic comprèn el conjunt de països i comunitats que professen l'islam, els quals constitueixen entre la quarta i la cinquena part de la humanitat. S'estén pels continents africà i asiàtic, tot i que també trobem comunitats importants en d'altres continents (Amèrica del Nord, especialment als Estats Units, i Europa). L'islam és la segona religió més important del món i els seus creients reben el nom de musulmans. Cal no confondre el món islàmic amb els països àrabs, bressol de l'islam, els quals només representen una cinquena part dels musulmans d'arreu del món, per bé que conserven un prestigi històric, cultural i religiós molt important. Tampoc s'ha de confondre el nom de la religió (islam amb minúscula) amb l'espai musulmà o el període d'unitat política i religiosa del Califat abbàsida (Islam amb majúscula).

El món àrab és un conjunt de vint-i-dos països que ocupa una franja en forma de mitja lluna entre els oceans Índic i Atlàntic i entre la mar Mediterrània i el desert del Sàhara. Presenten una geografia i un clima força homogenis i el predomini del desert n'és la característica més rellevant. En general la població comparteix una mateixa llengua, l'àrab; majoritàriament una mateixa religió, l'islam; una història —tot i que idealitzada— i una cultura. Això fa que, malgrat l'origen ètnic divers, existeixi un sentiment d'unitat que en termes polítics va desaparèixer amb la fragmentació del Califat abbàsida. Actualment el criteri que s'utilitza per a incloure un país en el món àrab és la seva adscripció a la Lliga Àrab, organització fundada el 1945 per a coordinar les polítiques dels països àrabs i defensar-ne els interessos.

Els països del món àrab formen tres grans conjunts regionals: el Maxreq, el 27% de la superfície total i el 34% de la població; el Magrib, el 43% i el 38, i la conca del Nil, el 25% i el 34%. Djibuti, Somàlia i les illes Comores representen entorn del 4-5% de la superfície i la població totals. Les densitats de població són molt baixes on predomina el desert (Magrib, península Aràbiga). La població —uns 270 milions el 1997— creix ràpidament, especialment a les ciutats, les quals reben immigrants de les zones rurals i, en el cas dels països petrolers, de l'estranger. Aquest fort creixement provoca problemes d'infraestructura i d'ocupació —la població és molt jove— a les ciutats, agreujats pel manteniment d'unes taxes elevades de fecunditat que, entre altres moltes variables, s'associen als nivells de discriminació que pateix la dona en alguns d'aquests països.

Al Magrib les principals minories ètniques són els berbers, prop de la quarta part de la seva població, i algunes ètnies africanes al Sahel i al sud del Sàhara. Al Maxreq les minories més importants són els kurds (a Síria i, sobretot, a

l'Iraq) i els immigrants de països asiàtics —i uns pocs europeus— que treballen en alguns països exportadors de petroli.

Pel que fa a les minories religioses, el seu nombre és rellevant a la conca del Nil (coptes a Egipte i cristians i animistes al Sudan) i al Maxreq, on, a més de les diferents doctrines xiïtes (sobretot a Bahrain, a l'Iraq i al Líban) i ibadites (a l'Oman), trobem representades diverses comunitats cristianes (al Líban, l'Iraq, Síria i Jordània). Al Magrib no existeixen minories religioses importants, tret d'una petita comunitat jueva al Marroc.

L'islam és la segona religió en importància pel nombre de creients. El total de musulmans al món és d'uns 1.200 milions, que viuen sobretot a l'Àsia —gairebé les tres quartes parts— i a l'Àfrica. Als països àrabs, bressol de l'islam, hi viuen uns 250 milions de musulmans, la cinquena part del total —només un 8% d'àrabs no són musulmans—. Els països on viuen més musulmans són (en milions): Indonèsia (177), el Pakistan (144), l'Índia (120), Bangladesh (106), l'Iran (69), Egipte (59), Turquia (57), les exrepúbliques soviètiques (52), Nigèria (51), Algèria (30), el Marroc (27), l'Afganistan (22), Etiòpia (21), l'Aràbia Saudita (20) i Sudan (20), l'Iraq (19), la Xina (17), el Iemen (16), Malàisia (11), Somàlia (10) i Tanzània (10). La major part dels 4 milions de musulmans dels Estats Units formen el moviment politicoreligiós nacionalista que rep el nom de la Nació de l'Islam.

Activitats

1. Què s'entén per món islàmic? Quin paper correspon als països àrabs en el món islàmic? És el mateix islam que Islam? Raoneu-ho.
2. Expliqueu i matiseu quins són els elements que forneixen un sentiment d'unitat que permet parlar del món àrab com un tot.
3. Assenyaleu en un (o més) mapa (mapes) del món àrab les grans regions climàtiques, el relleu i els diferents països que el constitueixen acompanyats de l'any d'independència. Reflexioneu sobre la relació entre aquests factors.
4. Quins creieu que són els principals obstacles que impedeixen la unitat àrab? Raoneu-ho.
5. Trebal·leu les regions del món àrab i classifiqueu-ne els països (indicant la superfície, la població i la densitat) en regions (Maxreq, Magrib, conca del Nil, Banya d'Àfrica i les illes Comores) i subregions (Pròxim Orient, península Aràbiga, Petit Magrib). Quines reflexions o conclusions extreieu d'aquesta classificació?
6. Relacioneu els elements següents i intenteu redactar una explicació raonada: creixement de la població (total i urbana), emigracions (del camp a la ciutat i a l'estranger), atur, desestructuració de les ciutats, discriminació de la dona i desestabilització social.
7. Feu un mapa amb la distribució dels musulmans al món. Elaboreu una llista de les conseqüències que se'n poden extreure.

Exercicis d'autoavaluació

1. Són el mateix *musulmà* i *àrab*? Per què?
2. Quants països formen el món àrab?
3. Quin és el límit de les precipitacions anuals al desert?
4. Quins països constituïren la Lliga Àrab el 22 de març de 1945?
5. Com traduiríeu els termes Maxreq i Magrib?
6. Al món àrab, què creix més ràpidament, la població total o la població urbana? Per què?
7. Quina és la principal minoria ètnica del Magrib? A quins països abunden més?
8. Què són els haratine?
9. Assenyaleu les principals minories religioses del món àrab.
10. Què són els Black Muslims, també coneguts com la Nació de l'Islam? Qui fundà aquest moviment i qui el lidera actualment?

Solucionari

Exercicis d'autoavaluació

1. No. *Musulmà* es refereix als creients de l'islam. *Àrabs* són tots els habitants dels països àrabs encara que no siguin musulmans. En conseqüència, ni tots els musulmans són àrabs —només una cinquena part—, ni tots els àrabs són musulmans.
2. Vint-i-dos.
3. Cent o cent cinquanta mil·límetres anuals.
4. L'Aràbia Saudita, Egipte, Síria, l'Iraq, el Líban, Transjordània i el Iemen del Nord.
5. Maxreq: orient, la regió on surt el sol. Magrib: occident, la regió on es pon el sol.
6. La població urbana, perquè s'alimenta de l'emigració rural.
7. Són els berbers, població originària de la regió, que representen encara un percentatge significatiu de la població al Marroc, Algèria, Mauritània i el Sàhara Occidental.
8. Són els descendents d'esclaus i d'esclaves negres que viuen en les comunitats mores de Mauritània i que han estat assimilats culturalment.
9. Els xiïtes, majoritaris a Bahrain, l'Iraq i el Líban i importants a l'Aràbia Saudita, a Kuwait, a Qatar, a la Unió d'Emirats Àrabs, amb les doctrines zaidita al Iemen, alauita a Síria i drusa al Líban; els ibadites, majoritaris a l'Oman i presents a l'illa de Djerba (Tunísia) i a la regió de l'oasi del Mزاب (Algèria); les diferents variants del cristianisme a Egipte (coptes), al Líban (maronites, ortodoxos, catòlics), l'Iraq, Síria, Jordània, Kuwait, Sudan, Líbia i Djibuti; els animistes, una important minoria al sud del Sudan i a Somàlia; i els jueus, que constitueixen una petita comunitat al Marroc.
10. És un moviment politicoreligiós dels Estats Units. Fou fundat a la dècada dels anys trenta per Wallace Fard i des del 1977 està liderat per Louis Farrakhan.

Glossari

Berbers: població originària del Magrib. El nom deriva del llatí *barbarus* ('que viu al marge del món romà') però ells es denominen a si mateixos *imazighen* ('homes lliures'). Tenen una llengua (el tamazigh) i una cultura pròpies i representen una quarta part de la població del Magrib.

Black Muslims (Musulmans Negres): nom més freqüent amb què es coneix la Nació de l'Islam.

Conca del Nil: regió del món àrab que uneix el Maxreq i el Magrib i comprèn Egipte i el Sudan. El riu Nil va permetre l'aparició de l'agricultura i de la civilització egípcia diversos mil·lennis abans de la nostra era. Actualment encara sosté una elevada densitat de població que fa d'Egipte el país amb més habitants del món àrab.

Creixent Fèrtil: vegeu 'Pròxim Orient'.

Islam (amb minúscula): religió revelada per Al·là al profeta Mahoma. És la darrera gran religió monoteïsta.

Islam (amb majúscula): terme de connotació històrica que es refereix al poder polític instaurat en nom de la religió islàmica quan aquesta encara preservava la unitat politicoreligiosa del Califat abbàsida. També fa referència a l'espai musulmà, la seva civilització, cultura i història.

Lliga Àrab: organització fundada el 22 de març de 1945 per l'Aràbia Saudita, Egipte, Síria, l'Iraq, el Líban, Transjordània i el Iemen del Nord. Actualment comprèn vint-i-dos països (la darrera admissió ha estat la de les illes Comores el 1993) i té com a objectius coordinar les polítiques dels països àrabs i defensar-ne els interessos i també fer de mitjancera en els conflictes que sorgeixen entre els seus membres.

Magrib: regió més occidental del món àrab. Sovint hom distingeix entre el Petit Magrib o Magrib central (Algèria, Tunísia i el Marroc) i el Gran Magrib (els països del Petit Magrib més Líbia, Mauritània i l'excolònia espanyola del Sàhara Occidental).

Maxreq: regió més oriental del món àrab que comprèn els països del Pròxim Orient o Creixent Fèrtil i els de la península Aràbiga.

Musulmà: creient i practicant de l'islam.

Nació de l'islam: moviment politicoreligiós dels Estats Units que fundà Wallace Fard als anys trenta i de què fou predicador Malcom X entre el 1952 i el 1963. La gran expansió del moviment fou obra del profeta i primer propagandista de Fard, Elijah Muhammad (mort el 1975). Des de 1977 el lidera Louis Farrakhan, de connotacions populistes i xenòfobes, que rebutja el "sistema" dels blancs, promet regenerar el poble "afroamericà", proposa el vot unitari i es declara antisionista.

Orient Mitjà: per a alguns autors, conjunt dels països àrabs del Pròxim Orient. Més oportunament, països no àrabs que envolten el Pròxim Orient, fonamentalment Turquia, l'Iran, el Pakistan i l'Afganistan.

Península Aràbiga: bressol de la religió i la cultura islàmiques i que encara gaudeix de prestigi polític en el món musulmà gràcies també als seus jaciments petrolers. Comprèn l'Àrabia Saudita, Bahrain, el Iemen, Kuwait, l'Oman, Qatar i la Unió dels Emirats Àrabs.

Pròxim Orient: denominat també Creixent Fèrtil. Subregió del Maxreq que va de les costes de Palestina i el Líban fins a l'antiga Mesopotàmia, és a dir, les valls del Jordà i del Tigris i l'Eufrates o, el que és el mateix, Palestina (Israel i els territoris de l'Autoritat Nacional Palestina), el Líban, Jordània, Síria i l'Iraq.

Bibliografia

Bibliografia bàsica

Balta, P. (1993). *El Islam*. Barcelona: Salvat, 1996.

Berque, J. (1965). *Les arabes*. París: Sinbad.

Delcambre, A.M. (1990). *L'Islam*. París: La Découverte.

Gellner, E. (1986). *La sociedad musulmana*. Mèxic: Fondo de Cultura

Kepel, G. (1995). *Al Oeste de Alá*. Barcelona: Paidós.

Lemarchand, Ph. (dir.) (1994). *Atlas géopolitique du Moyen-Orient et du Monde Arabe*. Brusel·les: Complexe.

Lewis, B. (1995). *El mundo del Islam. Gente, cultura, fe*. Barcelona: Destino.

Martín Muñoz, G.; Valle Simón, B.; López Plaza, M. Á. (1996). *El Islam y el Mundo Árabe. Guía didáctica para profesores y formadores*. Madrid: Agencia Española de Cooperación Internacional.

Martínez Montávez, P. (1995). *Pensando en la Historia de los Árabes*. Madrid: Cantarabia.

Nodinot, J.F. (1992). *Vingt-et-un États pour une nation arabe?* París: Misonneuve et Larose.

Pipes, D. (1987). *El Islam*. Madrid: Espasa-Calpe.

Rodinson, M. (1981). *Los árabes*. Madrid: Siglo XXI.

Segura i Mas, A. (1997). *El món àrab actual*. Barcelona: Eumo/Universitat de Girona (Biblioteca Universitaria, Història, núm. 5).

Bibliografia complementària

Antaki, I. (1989). *La cultura de los árabes*. Mèxic: Siglo XXI.

Balta, P. (Dir.) (1991). *Islam. Civilización y sociedades*. Madrid: Siglo XXI, 1994.

Bausani, A. (1988). *El Islam en su cultura*. Mèxic: Fondo de Cultura Económica.

Diversos autors (1984). *The Cambridge Atlas of the Middle East and North Africa*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Lacoste, C. i Y.** (dir.) (1995). *Mahgreb. Peuples et Civilisations*. París: La Découverte (Les dossiers de l'État du monde).
- Laroui, A.** (1984). *El Islam árabe y sus problemas*. Barcelona: Península.
- Lewis, B.** (1951). *Los árabes en la historia*. Barcelona: Edhasa, 1996.
- Lewis, B.** (1990). *El lenguaje político del Islam*. Madrid: Taurus.
- Maíllo Salgado, F.** (1987). *Vocabulario básico de Historia del Islam*. Madrid: Akal.
- Martínez Montávez, P.** (1985). *El Islam*. Barcelona: Salvat.
- Merad, A.** (1988). *El islam contemporáneo*. Mèxic: Fondo de Cultura .
- Pérez Beltran, C.; Ruiz Almodóvar, C.** (ed.) (1995). *El Magreb. Coordinadas socioculturales*. Granada: Universidad de Granada.
- Planhol, X. de** (1993). *Les Nations du Prophète. Manuel géographique de politique musulmane*. París: Fayard.
- Rodinson, M.** (1986). *La fascinación del Islam*. Madrid: Júcar.
- Roque, M. A.** (ed.) (1994). *Les cultures del Magreb*. Barcelona: Institut Català d'Estudis Mediterranis (Estudis i Simposis).
- Santoni, E.** (1994). *El islam*. Madrid: Acento.